

EWA ZMUDA

Uniwersytet Pedagogiczny, Kraków

(NIE)ZALEŻNOŚĆ IMION ZAKONNYCH OD CHRZESTNYCH NA PRZYKŁADZIE IMION KARMELITÓW BOSYCH

Słowa kluczowe: onomastyka, antroponimia, antroponimia religijna, imiona zakonne, zmiana imienia.

STRESZCZENIE

Przedmiotem niniejszego artykułu, wpisującego się w nurt badań onomastyki religijnej, było zbadanie, czy w zakonie karmelitów bosych istnieje zależność między imieniem zakonnym a imieniem chrzestnym. Jako materiał do badań wybrano imiona karmelitów bosych prowincji polskiej (podstawę opracowania stanowił kompletny spis imion zakonników od początku powstania zakonu do końca XX w.).

W artykule przybliżona została kwestia dotycząca praktyki zmiany imienia w opisywanym zakonie na tle innych zgromadzeń oraz przeanalizowano imiona zakonne w zestawieniu z imionami chrzestnymi zakonników. Ujęcie diachroniczne pozwoliło pokazać przemiany w zakresie zależności imion zakonnych od chrzestnych w ciągu wieków oraz wskazać czynniki, które na to wpływały.

Badania nad imionami zakonnymi wpisują się w szeroki nurt analiz prowadzonych w ramach onomastyki religijnej¹. Stanisława Sochacka zwraca uwagę — z czym trudno się nie zgodzić — że imiennictwo zakonne to temat rozległy i wieloaspektowy, który wymaga dużego nakładu pracy (zwłaszcza zbieranie materiału). Jednocześnie badania te „[...] odsłaniają bogaty repertuar imion, różne praktyki imiennicze wspólnot duchownych, tendencje nominacyjne w przekrojach pokoleniowych (tradycje imion i ich modele), problemy motywacji” (Sochacka 2003: 246). To wszystko sprawia, że badania nad imiennictwem zakonnym są cenne dla rozwoju antroponimii.

W powstałych dotychczas artykułach² na temat imion zakonnych zawsze wspomina się o rytuale zmiany imienia³ w zgromadzeniu zakonnym (zob. np. Sochacka 2003: 246; Czaplicka-Jedlikowska 2008: 99; Bystroń 1938: 51; Wieczorek 2010; Zmuda

¹ Przyjmuję, idąc za postulatami niektórych onomastów, rozróżnienie pary terminologicznej *onomastyka* — *onimia*, tę pierwszą traktując jako dyscyplinę badawczą, a drugą jako zbiór nazw (por. Mrózek 2005: 85–97).

² Do tej pory na temat imion zakonnych pisały: Lilia Citko, Maria Czaplicka-Jedlikowska, Stanisława Sochacka, Łucja Maria Szewczyk, Ewa Wolnicz-Pawłowska i Małgorzata Borkowska, Ewa Zmuda (Wieczorek).

³ Wielokrotnie o funkcji symbolicznej imion, która związana jest z tym rytuałem, pisała Maria Malec (zob. np. Malec 2004: 49).

2015a; 2015b). Źródłem tego zwyczaju jest tekst Biblii⁴; również funkcję, jaką pełni zmiana imienia, wywodzi się z Pisma Świętego. Nowe imię to symbol nowego życia, przemiany wewnętrznej, jak podkreśla Maria Czaplicka-Jedlikowska, „[...] znamionuje wejście w nowy świat. Jest przejawem dążenia do doskonałości, do osiągania wyznaczanych wartości” (2008: 99).

Nie sposób dokładnie ustalić początku praktyki zmiany imienia w zakonach, wiadomo natomiast, że upowszechniła się ona w okresie „[...] reform wielkich zakonów, zwłaszcza po soborze trydenckim, by w końcu stać się zwyczajem w zgromadzeniach żeńskich (szczególnie w XVIII–XIX w.”⁵ (Pelliccia, Rocca (red.) 1980: 321).

W literaturze teologicznej próżno szukać informacji na temat imion zakonnych⁶. Z wywiadów⁷ przeprowadzonych z zakonnikami i zakonnicami również niewiele można dowiedzieć się na takie tematy, jak geneza i historia imion zakonnych, usankcjonowanie w prawie zakonnym itp. Pojawiają się natomiast częste odwołania do tradycji przekazywanej kolejnym pokoleniom zakonników oraz kładziony jest nacisk na piękno i głębokie teologiczne znaczenie imion zakonnych. Jak podaje Jerzy Zieliński: „Przyjmowanie nowych imion w niektórych zakonach to bardzo stara, ginąca w mrokach historii tradycja życia mniszego, która — można tak powiedzieć — stoi na uboczu tak ważnych tematów jak śluby zakonne” (o. J. Zieliński, Wywiad przeprowadzony 18 czerwca 2016 r.).

W przeszłości kwestia nadania imienia postulantom czy postulante leżała tylko i wyłącznie w gestii przełożonego/przełożonej⁸, rzecz jasna dotyczy to zakonów, które w ogóle taki zwyczaj przyjęły⁹. Taki stan rzeczy wynikał z jurydycznego podejścia do zakonnika¹⁰. Współcześnie — gdy duże znaczenie ma już podejście personalistyczne — w każdym zakonie obyczaj zmiany imienia wygląda inaczej i zależy od różnych czynników.

Większa liberalizacja tego zwyczaju (w XX w.) widoczna jest w zakonach męskich. Część z nich odeszła w ogóle od zmiany imion i wstępujący do nich zakonnicy pozostają

⁴ Dość wspomnieć biblijne przykłady osób, które wraz z ważną religijną zmianą w życiu otrzymały nowe imię (np. Abraham czy Kefas)/(np. Abram czy Szymon)/(np. Abram, który otrzymał nowe imię Abraham).

⁵ Tłum. własne.

⁶ Jedynie w jednym z włoskich słowników istnieje opracowane hasło *imię zakonne* (Pelliccia, Rocca (red.) 1980). Autor hasła motywy zmiany imienia w zakonie upatruje w tym, iż traktowano konsekrację zakonną jak drugi chrzest (a więc jak przy chrzcie, również i w tych przypadkach nowe imię to symbol nowego życia). W tych zakonach zaś, w których nie zmieniano imienia, rezygnowano chociaż z nazwiska, by podkreślić radykalne opuszczenie wszystkiego dla Chrystusa (zob. Pelliccia, Rocca (red.) 1980: 322; por. także Bystroń 1938: 51–52).

⁷ Do tej pory przeprowadziłam cztery wywiady dotyczące imion zakonnych: z o. Michałem Swarzyńskim (karmelita bosy — Łódź), z o. Jerzym Zielińskim (karmelita bosy — Kraków), z s. Małgorzatą Borkowską (benedyktynka — Staniątki), z s. Małgorzatą (karmelitanka bosa — Kraków).

⁸ Por. np. Borkowska 1996: 30 (potwierdzają to również zakonnicy w wywiadach).

⁹ „Nawet w późnym średniowieczu wiele zakonów w Polsce nie znało go [zwyczaju nadania imienia zakonnego — dop. E.Z.] zupełnie [...]. Jak więc widać, w zakonach z dawna w Polsce zasiedlonych panowała w tej materii duża dowolność. Natomiast zakony nowej, potrydenckiej fali niosły ze sobą już tę praktykę bardzo konsekwentnie stosowaną” (Borkowska 1996: 31).

¹⁰ O. Jerzy Zieliński podkreśla, że to jurydyczne podejście obecne było w ogóle w przestrzeni życia zakonnego.

przy imionach chrzestnych (ewentualnie niekiedy dołączając do nich np. predykat). Zakony, które pozostawiły zmianę imienia — a jest to większość żeńskich zakonów — jako stały element rytuału obłóczyn, różnią się sposobem wyboru nowej nazwy. Imię może być nadawane przez przełożoną bez konsultacji z postulantką (to był — jak już zostało wspomniane — dominujący w przeszłości sposób nadawania imion zakonnych w większości zakonów) albo po zapoznaniu się z preferencjami kandydatki. W niektórych zgromadzeniach może być również tak, że to postulantka przedstawia propozycję kilku imion, z których przełożona wybiera jedno albo od razu proponuje to jedno, które pragnie nosić, a przełożeni sprawdzają tylko jego poprawność teologiczną¹¹.

W niniejszym artykule chciałabym przeanalizować, czy istnieje zależność, a jeśli tak, to, jaka ona jest, między imionami zakonnymi a chrzestnymi. Materiałem wybranym do badań są imiona karmelitów bosych prowincji polskiej¹². Zgromadzony przeze mnie materiał jest kompletnym spisem imion zakonników (chrzestnych i zakonnych) od początku istnienia Prowincji Polskiej Karmelitów Bosych aż do końca XX w. Rozpatrzenie materiału z tak długiego okresu pozwoli na analizę w ujęciu diachronicznym i zaobserwowanie zmian w zakresie (nie)zależności imion zakonnych od imion chrzestnych¹³.

W zakonie karmelitów bosych, jak w wielu innych, dawniej imię zakonne nadawano bez żadnej konsultacji z mającym przyjąć habit zakony, obecnie pozwala się na wybór imienia postulantowi, a magister nowicjatu sprawdza, czy predykaty są zgodne z teologią katolicką¹⁴ i przesyła je do zatwierdzenia ojcu prowincjałowi, który ostatecznie podejmuje decyzję, czy dane imię zostanie zaakceptowane, czy odrzucone. Prowincjał decyduje również o ewentualnych modyfikacjach predykatu w późniejszym czasie, gdyby zaszła taka potrzeba. Jak udało mi się ustalić, obecnie w Krakowskiej Prowincji Karmelitów Bosych nie ma żadnych pisanych norm dotyczących imion zakonnych: ani w konstytucjach, ani w tzw. zwyczajnikach.

Imię zakonne w zgromadzeniu karmelitów ma dość złożoną strukturę. Każda jednostka składa się z co najmniej dwóch elementów: **imienia**, np. *Mateusz*, *Eustachy*, *Emeryk*, *Cherubin*, i **predykatu**, np. *od św. Apolonii*, *od Jezusa Maryi*. Taki kształt formalny ma 1558 imion ze spisu (na 1766), a więc zdecydowana większość. Niekiedy zakonnik oprócz predykatu przyjmował więcej niż jedno imię lub imię podwójne. Dwa imiona przyjęło 148 zakonników (np. *Honorat Anioł*, *Piotr Tomasz*), z czego 101 jako jedno

¹¹ Cały „zakonny świat” ma w tej kwestii jedną cechę wspólną: żadne dokumenty ustawodawcze (typu: konstytucje) nie uzasadniają praktyki zmiany imienia (ewentualnie podają, że taki zwyczaj istnieje) (por. Pellliccia, Rocca (red.) 1980: 322).

¹² Dziękuję za udostępnienie materiału o. Jerzemu Zielińskiemu OCD. Jestem świadoma, że wszelkie uogólnienia będzie można poczynić po przeanalizowaniu imion z wielu zgromadzeń pod kątem ich zależności od imion chrzestnych, wydaje się jednak, że w poszczególnych zakonach może to wyglądać inaczej, w związku z tym zasadne jest także opracowanie materiału zgromadzonego z danego zakonu.

¹³ Tym samym artykuł ów wpisuje się również w badania nad ewolucją polskiego nazewnictwa osobowego. O kulturowych przyczynach zmian w polskim imiennictwie osobowym pisała M. Malec w artykule opublikowanym w czasopiśmie *Onomastica* (2015: 123–136).

¹⁴ Ojcowie karmelici, z którymi rozmawiałam, podkreślają, że młodzi adepci życia zakonnego potrafią być w tej kwestii bardzo kreatywni, niekiedy formułując nazwy z błędami teologicznymi.

z tych dwóch imion otrzymało imię Maria, np. *Aleksander Maria, Cecyliusz Maria*. W 53 przypadkach imię świętego wraz z jego przydomkiem przeszły w całości do kategorii imion, stając się imieniem zakonnika, np. *Stanisław Kostka, Jan Chryzostom, Franciszek Ksawery, Jan Chrzyciel*. Tylko 7 razy wystąpiły trzy imiona przed predykatem (a tylko jedno z tych imion nie zawierało w sobie imienia Maria: *Paweł Wiesław Kazimierz; Konrad Maria Piotr, Kalikst Maria Szczepan, Ludwik Maria Andrzej*).

Kilka słów należy poświęcić również predykatom¹⁵ (w niektórych zakonach można spotkać określenie *tytulacja*). Termin ten występuje w semantyce językoznawczej¹⁶, ale zadomowił się już także w tekstach traktujących o imionach zakonnych. „Termin *predykat* jest znany i stosowany w zakonach na oznaczenie tej części imienia, która ma jakby zastąpić nazwisko lub dopełnić treściowo imię” (Zmuda 2015b: 146)¹⁷. S. Sochacka (2003: 247) podkreśla zaś, że pełnią one w imionach zakonnych funkcję deskrypcji jednostkowych. W analizowanych onimach każde imię zakonne zawiera predykat¹⁸.

ANALIZA MATERIAŁU

XVII w.

Z wieku XVII odnotowano 83 imiona zakonne karmelitów bosych. Czternaście IZ¹⁹ wykazuje zależność od ICh²⁰. Spośród tych 14 trzy imiona podwójne przyjęte przez ich nosicieli na chrzcie częściowo przeszły do IZ, stały się pierwszym imieniem karmelity.

IMIĘ CHRZESTNE PODWÓJNE	IMIĘ ZAKONNE
Jan Baptysta	Jan od Wniebowzięcia NMP
Jan Chrzyciel	Jan Maria od św. Józefa
Józef Franciszek	Józef od św. Eliasza

Tabela 1. Imiona chrzestne podwójne a imiona zakonne (XVII w.)

Źródło: opracowanie własne

¹⁵ Predykat występuje tylko w niektórych zakonach, ale wówczas stanowi integralną część imienia, jego teologicznie znaczący element. Występowanie predykatów jest szczególnie charakterystyczne właśnie dla imion karmelitańskich.

¹⁶ Występuje w znaczeniu: „wyrażenie opisujące cechę przedmiotu lub relacje między przedmiotami”. *Słownik języka polskiego*, <<http://sjp.pl/predykat>> [18.02.2016].

¹⁷ Na temat predykatów imion zakonnych zob. też: *Wieczorek* 2010; *Sochacka* 2003; *Zmuda* 2015b. Warto podkreślić, że brak jakichkolwiek publikacji teologicznych na temat predykatów, a nawet w ogóle imion zakonnych. W całej literaturze światowej występuje — wspomniane już — tylko jedno opracowane hasło na ten temat w *Dizionario degli istituti di perfezione*.

¹⁸ Predykaty te są różne pod względem struktury i semantyki, ale analizowanie ich nie jest przedmiotem niniejszego artykułu.

¹⁹ W dalszej części artykułu termin „imię zakonne” zostanie zastąpiony skrótem IZ.

²⁰ Dalej w tekście termin „imię chrzestne” zostanie zastąpiony skrótem ICh.

Dziewięć ICh pojedynczych zostało przeniesionych jako pierwsze imiona zakonne, a dwa ICh stały się częścią IZ, wchodząc do predykatu.

IMIĘ CHRZESTNE POJEDYNCZE	IMIĘ ZAKONNE
Aleksander	Aleksander od św. Józefa
Marcin	Marcin od św. Teresy
Andrzej	Andrzej od św. Teresy
Samuel	Samuel od Oczyszczenia N.M.P.
Jakub	Jakub od Oczyszczenia N.M.P.
Maciej	Maciej od Narodzenia Pańskiego
Paweł	Paweł Szymon od Jezusa-Marii
Andrzej	Andrzej od Krzyża
Michał	Michał od Zwiastowania N.M.P.

Tabela 2. Imiona chrzestne pojedyncze a imiona zakonne (XVII w.)

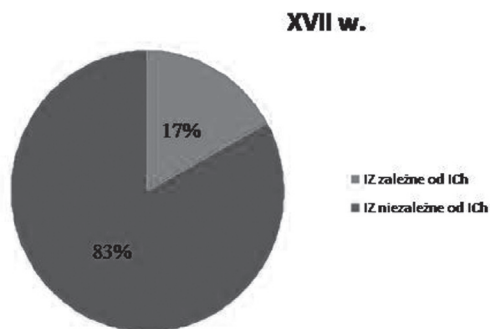
Źródło: opracowanie własne

IMIĘ CHRZESTNE	IMIĘ ZAKONNE (CZĘŚĆ PREDYKATU)
Bartłomiej	Michał od św. Bartłomieja
Andrzej	Józef od św. Andrzeja

Tabela 3. Imiona chrzestne a imiona zakonne (część predykatu) (XVII w.)

Źródło: opracowanie własne

Jak wykazała analiza, zdecydowana większość, gdyż aż 69 IZ, nie wykazuje żadnego związku z imieniem chrzestnym. Jak duża jest to różnica procentowa obrazuje wykres 1.

Wykres 1. Imiona chrzestne a zakonne w XVII w.

Źródło: opracowanie własne

XVIII w.

W badanym materiale znalazło się 346 IZ z wieku XVIII. Podobnie jak w wieku XVII, zdecydowana większość nie zależy od ICh, nie wykazuje z nimi żadnego związku; jest to 329 antroponimów. Zależność między IZ a ICh uwidacznia się w 17 onimach. W dziewięciu przypadkach IZ jest równe ICh, a dołączono tylko predykat.

IMIĘ CHRZESTNE POJEDYNCZE	IMIĘ ZAKONNE
Michał	Michał od św. Macieja
Marcin	Marcin od św. Błażeja
Tomasz	Tomasz od św. NM Teresy
Stanisław	Stanisław od Ofiarow. N.M.P.
Jan	Jan od św. Dominika
Remigian	Remigian od Ducha Świętego
Dawid	Dawid od św. Tadeusza
Adam	Adam od Najśw. Sakramen.
Stanisław	Stanisław od Przemienienia Pańskiego

Tabela 4. Imiona chrzestne pojedyncze a imiona zakonne (XVIII w.)

Źródło: opracowanie własne

W wypadku IZ *Franciszek Salezy od Jezusa* widać związek z ICh (*Franciszek*): zostało ono rozbudowane o nazwisko patrona, a więc został tu wyraźnie określony wzór życia dla zakonnika. Taka zależność w XVIII w. wystąpiła tylko 1 raz.

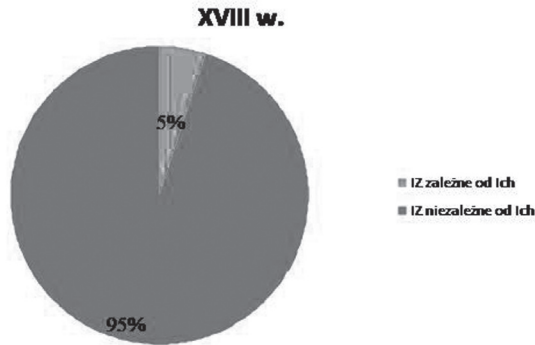
Jako część predykatu można odnaleźć cztery imiona chrzestne. W jednym wypadku imię równe jest predykatorowi; w jednym imię w predykacie zostaje dookreślone przez przydomek świętego; w kolejnym przykładzie do patrona z imienia chrzestnego zostaje dołączony inny święty, a więc w predykacie znajdują się dwa imiona. W ostatnim wypadku jedno z dwóch imion chrzestnych przechodzi do predykatu.

IMIĘ CHRZESTNE	IMIĘ ZAKONNE (CZĘŚĆ PREDYKATU)
Piotr	Paweł od św. Piotra
Jan	Edward od św. Jana Ewangelisty
Paweł	Emilian od świętych Piotra i Pawła
Józef Oktawian	Fryderyk od św. Józefa

Tabela 5. Imiona chrzestne a imiona zakonne (część predykatu) (XVIII w.)

Źródło: opracowanie własne

Na koniec warto zwrócić uwagę, że jedno ICh (*Jacek Bartłomiej*) zostało zaadaptowane zarówno jako pierwsze IZ, jak i część predykatu (*Bartłomiej od św. Jacka*).

Wykres 2. Imiona chrzestne a zakonne w XVIII w.
Źródło: opracowanie własne

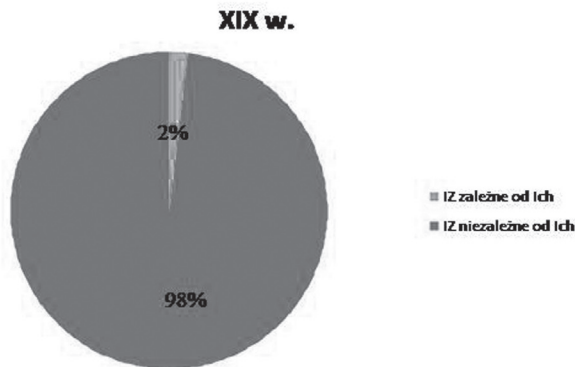
XIX w.

W wieku XIX najmniej widać zależności między IZ a ICh. Na 164 imiona z tego okresu aż 161 IZ jest zupełnie różnych od ICh. Tylko 3 wykazują jakąkolwiek zależność: dwa ICh mają odzwierciedlenie w predykanie IZ, a jedno otrzymało dookreślenie (*Nepomucen*), przez jednoznaczne wskazanie na patrona, stając się IZ.

IMIĘ CHRZESTNE	IMIĘ ZAKONNE
Józef	Rafał od św. Józefa
Jakub	Jan Kanty od św. Jakuba
Jan	Jan Nepomucen od św. Eliasza

Tabela 6. Imiona chrzestne a imiona zakonne w XIX w.
Źródło: opracowanie własne

Analiza uwidocznia, że w wieku XIX szczególnie dbano o to, by IZ były niezależne od ICh. Zmiana imienia w zakonie w tym wieku była konsekwentna i szczególnie symboliczna.

Wykres 3. Imiona chrzestne a zakonne w XIX w.

Źródło: opracowanie własne

XX w.

Konsekwencja w zmianie imienia po wstąpieniu do zakonu, zaobserwowana w XIX w., utrzymywała się w pierwszej połowie wieku XX. Radykalna zmiana następuje zaś w drugiej połowie XX w., kiedy to wyraźnie widać zwrot w kierunku pozostawiania ICh jako IZ, a dołączania jedynie predykatu (jako nowego elementu).

Szukając przyczyn zaistniałego stanu rzeczy, należy wskazać znaczący fakt w historii Kościoła: Sobór Watykański II (1962–1965)²¹. I choć w dokumentach soborowych nie ma żadnych informacji na temat zmiany imienia w zakonach, to jednak na fali przemian posoborowych dokonały się także zmiany w tym zakresie²². Również w tym czasie nastąpił większy udział osób zakonnych — zwłaszcza zakonników — w życiu kulturalnym i społecznym, przez co posiadanie dwóch imion utrudniało funkcjonowanie (inne zakonne, inne chrzestne tożsame z danymi w dokumentach) (por. Pelliccia, Rocca (red.) 1980: 322). Z tego też względu analizę wieku XX przedzielę cezurą roku 1965, czyli datą zakończenia soboru, osobno analizując te dwa okresy.

Przed SWII odnotowano 666 IZ, z czego 655 jest zupełnie różnych od ICh. Tylko 11 antropimów wykazuje zależność od ICh. Siedem z nich to tożsamość ICh z IZ, do którego zostaje jedynie dołączony predykat.

IMIĘ CHRZESTNE	IMIĘ ZAKONNE
Bernard	Bernard od M.B. z Góry Karmel

²¹ Daty widniejące przy imionach potwierdzają taki stan rzeczy, odwrotna do dotychczasowej tendencja (czyli pozostawanie przy imionach chrzestnych) pojawiła się bowiem kilka lat po zakończeniu SWII.

²² Choćby z tego powodu, że SWII bardzo dowartościował rolę chrztu (fundamentalna konsekracja) w życiu chrześcijanina, co pociągnęło za sobą dowartościowanie imienia chrzestnego.

IMIĘ CHRZESTNE	IMIĘ ZAKONNE
Leopold	Leopold od św. Jana od Krzyża
Adam	Adam od Przebicia Serca św. MN Teresy
Marcin	Marcin od Najświętszego Serca Jezusa Eucharystycznego
Edwin	Edwin od Dzieciątka Jezus
Roman	Roman od Ran Chrystusowych
Bogdan	Bogdan od M.B. z Góry Karmel

Tabela 7. Imiona chrzestne a imiona zakonne w pierwszej połowie XX w.

Źródło: opracowanie własne

W dwóch wypadkach kandydat do przyjęcia habitu posiadał dwa ICh i jedno z nich (w obydwu przypadkach pierwsze) stało się IZ.

IMIĘ CHRZESTNE	IMIĘ ZAKONNE
Józef Stanisław	Józef od MB Ostrobramskiej
Jan Adam	Jan od Krzyża

Tabela 8. Imiona chrzestne podwójne a imiona zakonne w pierwszej połowie XX w.

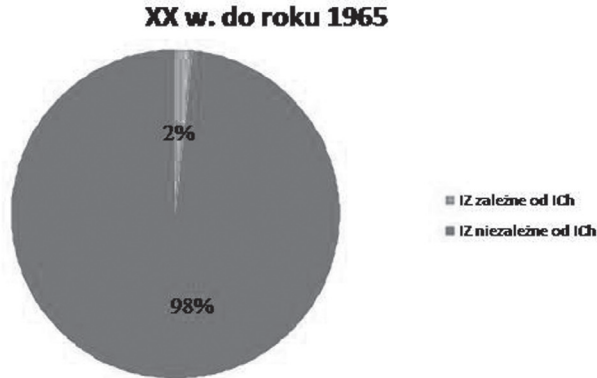
Źródło: opracowanie własne

Dwa IZ powstają przez rozbudowanie ICh o drugi człon, którym jest przydomek świętego — patrona imienia.

IMIĘ CHRZESTNE	IMIĘ ZAKONNE
Franciszek	Franciszek Ksawery od św. MN Teresy
Stanisław	Stanisław Kostka od Dzieciątka Jezus

Tabela 9. Imiona chrzestne pojedyncze a imiona zakonne rozbudowane o przydomek świętego (pierwsza połowa XX w.)

Źródło: opracowanie własne

Wykres 4. Imiona chrzestne a zakonne w pierwszej połowie XX w.

Źródło: opracowanie własne

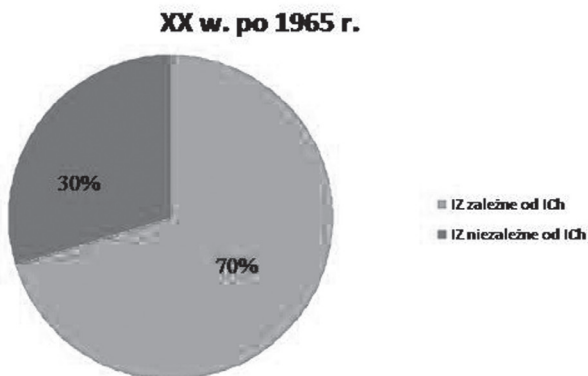
Sytuacja zmienia się znacząco po roku 1965. Pokazanie wszystkich zależności w okresie po SWII nie jest możliwe ze względu na liczbę antroponimów, które należałoby zaprezentować. Ograniczę się więc do wybranych przykładów i wartości liczbowych.

Ostatnie półwiecze prezentuje przewagę IZ tożsamych z ICh. Na 507 antroponimów 356 IZ = ICh. Całkowicie różne pozostaje jedynie 151 IZ. Przy czym warto zwrócić uwagę, że wszystkie one wystąpiły do 20/25 lat po SWII²³ — można więc wnioskować, że odchodzenie od zmiany ICh podczas obłóczyn stanowiło kilkudziesięcioletni proces, na który jednocześnie mogły wpływać także inne czynniki²⁴. Od lat 90. nie widać już w ogóle zmian, chyba że ICh jest obcojęzyczne (ICh *Gaspard*, IZ *Jan Franciszek*)²⁵.

²³ Niestety, w źródłach nie we wszystkich przypadkach widoczna jest data obłóczyn, co powoduje, że nie mogę dokładnie określić czasu przyjęcia nowego imienia, ale we wszystkich wypadkach dysponuję datą urodzenia, co pozwala obliczyć przynajmniej w przybliżeniu czas obłóczyn.

²⁴ Zakonnicy podkreślali np., że uciążliwe było posiadanie innego imienia zakonnego, kiedy w dokumentach pozostawało imię chrzestne.

²⁵ Nie wszystkie takie jednostki ulegają zmianie, np. ICh *Oleg*, IZ *Oleg od Trójcy Przenajświętszej*, niektóre zaś są jedynie adaptowane fonetycznie i fleksyjnie, np. ICh *Pavel*, IZ *Pawel od NSP*; ICh *Irenej*, IZ *Ireneusz od Eucharystii*; ICh *Peter*, IZ *Piotr od Miłości Chrystusowej*.

Wykres 5. Imiona chrzestne a zakonne w drugiej połowie XX w.
Źródło: opracowanie własne

W grupie IZ wykazujących zależność od ICh można wskazać następujące grupy:

- zakonnik nosił jedno ICh i stało się ono jego IZ, a jedynie dołączony został predykat (np. ICh: *Mariusz*, IZ: *Mariusz od Matki Bożej Nieustającej Pomocy*) [typ 1: IZ = ICh + predykat],
- zakonnik nosił jedno ICh i stało się ono jego IZ, ale dołączone zostało drugie imię oraz predykat (np. ICh: *Jan*, IZ: *Jan Dawid od M.B. Szkaplerznej*; ICh: *Zbigniew*, IZ: *Zbigniew Jan od Niepokalanego Serca Maryi*) [typ: IZ = ICh + nowe imię (NI) + predykat],
- zakonnik nosił jedno ICh i stało się ono jego IZ, ale dołączone zostało drugie imię *Maria* oraz predykat (np. ICh: *Leszek*, IZ: *Leszek-Maria od Najświętszego Sakramentu*; ICh: *Joachim*, IZ: *Joachim Maria od Ducha Świętego*). IZ ma w tych wypadkach dwojaką postać. Zapisywane są dwa imiona jako osobne, np. *Jan Maria*, *Włodzimierz Maria*, lub z dywizem: *Radosław-Maria*, *Robert-Maria* [typ IZ = ICh + *Maria* + predykat],
- zakonnik nosił dwa ICh i obydwa przeszły do IZ, został do nich dołączony predykat (np. ICh: *Jan Marek*, IZ: *Jan Marek od NSP*; ICh: *Ryszard Kazimierz*, IZ: *Ryszard Kazimierz od M.B. Szkaplerznej*) [typ1],
- zakonnik nosił dwa ICh i jedno (pierwsze albo drugie) z nich stało się jego IZ, do którego dołączono predykat (np. ICh: *Tadeusz Edwin*, IZ: *Edwin od Krzyża*; ICh: *Daniel Piotr*, IZ: *Daniel od św. Józefa*; ICh: *Jan Janusz*, IZ: *Janusz od św. Teresy od Dzieciątka Jezus*) [typ: IZ = 1z2ICh + predykat],
- ICh zakonnika, stając się IZ, zostało rozbudowane o przydomek świętego, który patronuje temu imieniu (np. ICh: *Stanisław*, IZ: *Stanisław Kostka od Dz. Jezus*; ICh: *Szymon Tadeusz*, IZ: *Szymon z Lipnicy od Matki Boskiej*; ICh: *Jan*, IZ: *Jan Ewangelista od Niepokalanego Serca Maryi*) [typ: IZ = ICh + przydomek świętego + predykat],

— ICh zostało włączone do IZ jako trzecie imię (np. ICh: *Ernest*, IZ: *Paschalis-Maria Ernest od Eucharystii*; ICh: *Szczepan*, IZ: *Kalixst-Maria Szczepan od Bożego Miłosierdzia*) [typ: IZ = NI + Maria + ICh + predykat].

ZAKOŃCZENIE

Słyszając „imię zakonne”, zwykle kojarzymy je z imieniem nowym, nadanym w zakonie. Nie jest to jednak do końca zgodne ze współczesnym statusem imion zakonnych. Przykład karmelitów bosych pokazuje, że imiennictwo zakonne w ostatnich dziesięcioleciach uległo dużym zmianom, przynajmniej jeśli chodzi o ich zależność od imion chrzestnych.

Wykres 6. Imiona chrzestne a zakonne od XVII w. do XX w.
Źródło: opracowanie własne

Poszczególne wieki od XVII do połowy XX przedstawiają raczej zbliżony obraz imiennictwa zakonnego karmelitów bosych. Był to czas, kiedy imię zakonne nadawali w tym zakonie odgórnie przełożeni i większość tych imion różni się od imion chrzestnych (była to tendencja charakterystyczna nie tylko dla zakonu karmelitów bosych, ale także dla wielu zgromadzeń). Biorąc jednak pod uwagę to, że nie ma żadnych zapisów w prawie zakonnym dotyczących nadawania nowych imion zakonnikom, można przypuszczać, że istniejące różnice wynikają raczej ze stosunku obecnych przełożonych do tej kwestii²⁶. Zmiana, jaka następuje w drugiej połowie XX w. — niezależnie, czy jako jej przyczynę przyjmiemy falę przemian posoborowych w Kościele, w tym na nowo zwrócenie uwagi na rolę i znaczenie sakramentu chrztu, czy czynniki pragmatyczne,

²⁶ Stanowisko to było z pewnością odbiciem stanowiska Watykanu, fakt iż była to wspólna cecha wielu zgromadzeń potwierdza ów wniosek.

zwłaszcza czynny udział zakonników w życiu społeczno-kulturalnym — wraz z coraz częstszym pozostawianiem imion chrzestnych jako zakonnych przynosi również nowe typy strukturalne imion zakonnych. Warto jednocześnie podkreślić, że predykat to element imienia zakonnego, który nie uległ zmianie. Owszem, ewolucji podlegał ich aspekt semantyczno-teologiczny²⁷, ale strukturalnie jest to w zakonie karmelitańskim element stały, który nie został zredukowany w momencie, gdy przestano zmieniać imiona, a nawet wracać do używania nazwisk.

BIBLIOGRAFIA

- Borek H. 1978: Socjolingwistyczne aspekty imiennictwa, *Onomastica* XXIII, 163–175.
- Borkowska M. 1996: *Życie codzienne polskich klasztorów żeńskich w XVII–XVIII wieku*, Warszawa: PIW.
- Bystroń J.S. 1938: *Księga imion w Polsce używanych*, Warszawa: Towarzystwo Wydawnicze „Rój”.
- Citko L. 1999: Imiona mnichów Ławry Supraskiej, [w:] Abramowicz Z., Dacewicz L. (red.), *Nazewnictwo na pograniczach etniczno-językowych*, Białystok, 75–80 (Studia Slawistyczne 1).
- Citko L. 2000: Imiona zakonne oo. Bazylianów z Supraśla (XVII w.), [w:] Abramowicz Z., Dacewicz L. (red.), *Nazwy własne na pograniczach kulturowych. Materiały z Międzynarodowej Konferencji Onomastycznej, Białystok–Białowieża, 12–13 VI 2000*, Białystok: IFWUB, Libra 57–61.
- Czaplicka-Jedlikowska M. 2008: Preferowane wartości w wyborze imienia zakonnego w Zgromadzeniu Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego w prowincji poznańskiej, [w:] Laskowska E., Benenowska I., Jaracz M. (red.), *Język, społeczeństwo, wartości*, Bydgoszcz: Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, 97–115 (Prace Komisji Językoznawczej Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego XVIII).
- Derwich M. 1995: Monastycyzm w kulturze Polski średniowiecznej. Uwagi problemowe, [w:] Pobóg-Lenartowicz A., Derwich M. (red.), *Klasztor w kulturze średniowiecznej Polski. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej w Dąbrowie Niemodlińskiej w dniach 4–6 XI 1993 przez Instytut Historii WSP w Opolu i Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego*, Opole: Wydawnictwo Św. Krzyża, 17–27.
- Malec M. 2001: *Imię w polskiej antropimii i kulturze*, Kraków: DWN.
- Malec M. 2004: Nazwy osobowe — ich rodzaje, pochodzenie i funkcje, [w:] Mrózek R. (red.), *Nazwy własne w języku, kulturze i komunikacji społecznej*, Katowice: Wydawnictwo UŚ, 47–63.
- Malec M. 2005: Imiona, [w:] Rzetelska-Feleszko E. (red.), *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, 97–118.
- Malec M. 2015: Kulturowe przyczyny zmian w polskim imiennictwie osobowym (w ujęciu diachronicznym), *Onomastica* LIX, 123–136.
- Mrózek 2005: Onomastyka konfrontatywna w kontekście teoretyczno-terminologicznym, *Onomastica* L, 85–97.
- Pelliccia G., Rocca G. (red.), 1980: *Dizionario degli istituti di perfezione*, Roma: Edizioni Paoline.
- Rutkiewicz M. 2002: Imiona zakonne serafitek z prowincji poznańskiej, *Acta Onomastica* XLIII, Praha, 58–75.
- Sochacka S. 2001: Uwarunkowania kulturowo-religijne nadawania imion w zgromadzeniach zakonnych (na przykładzie Śląska), *Studia Śląskie* LX, 113–128.

²⁷ Mamy bowiem np. w XX w. nowe predykaty, których wcześniej nie było.

- Sochacka S. 2003: Imiennictwo żeńskich zgromadzeń zakonnych, [w:] Biolik M. (red.), *Metodologia badań onomastycznych*, Olsztyn: Towarzystwo Naukowe, Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego, 245–254.
- Szewczyk Ł.M. 2000a: Kultowe i kulturowe znaczenie imiennictwa wybranych polskich zakonów żeńskich. Na przykładzie imion sióstr franciszkanek, [w:] Woźniak E. (red.), *Inspiracje chrześcijańskie w kulturze Europy. Materiały z konferencji 11–14 maja 1999 r.*, cz. 1, Łódź: Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, 429–443.
- Szewczyk Ł.M. 2000b: Imiona sióstr klarysek od wieczystej adoracji (problem motywacji), [w:] Krško J., Majtan M. (red.), *Vlastné mená v jazyku a spoločnosti. 14. slovenska onomastická konferencia*, Bratislava–Banskó Bystrica: UMB, 177–188.
- Wieczorek E. 2010: Imiona sióstr karmelitanek Dzieciątka Jezus z drugiej połowy XX wieku, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica* V, 80, 277–289.
- Wieczorek E. 2011: Męskie imiona zakonne jako specyficzna warstwa antroponimii polskiej, [w:] Fijałkowska-Janiak I. i in. (red.), *Zbliżenie. Literatura — kultura — język — translatoryka*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 204–212.
- Wolnicz-Pawłowska E., Borkowska M. 2000: Z dziejów imiennictwa ormiańskiego w Polsce. Imiona ormiańskich benedyktynek we Lwowie, [w:] Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W. (red.), *Kontakty językowe polszczyzny na pograniczu wschodnim. Prace ofiarowane Profesorowi Januszowi Riegerowi*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper, 281–289.
- Zieliński J., Wywiad przeprowadzony 18 czerwca 2016 r.
- Zmuda E. 2012: *Nominacje istot duchowych w pismach wybranych mistyków. Studium teolingwistyczne*, Kraków: Akademia Ignatianum, Wydawnictwo WAM.
- Zmuda E. 2015a: Imię zakonne znakiem religijności i tożsamości, [w:] Cyran G., Skorupska-Raczyńska E. (red.), *Język tożsamości*, Gorzów Wielkopolski: PWSZ, 209–222.
- Zmuda E. 2015b: Maria jako imię zakonne, *Onomastica* LIX, 137–151.

ABSTRACT

The (in)dependency between religious and baptism names

Keywords: onomastics, anthroponymy, religious anthroponymy, religious names, change of name.

This article is part of the current research on the Polish religious names. It includes the analysis of all religious names of Discalced Carmelites of the Polish province (more than a thousand names) for their dependence or independence from the baptismal names. Wide time frame (from the beginning 17th to the end of the 20th century) allows to present the results of analyses taking into account the diachronic conclusions, as well as effect of the events from the history of the Church on the names discussed in the paper.